

*Resum
executiu*

LA CULTURA, EIX DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES

*Estat de la cultura
i de les arts 05_2017*

El document *Estat de la cultura i de les arts 05_2017. La cultura, eix de les polítiques públiques* ha estat elaborat pel Consell Nacional de la Cultura i de les Arts (CoNCA) en compliment de l'article 4.a) de la Llei 6/2008, de 13 de maig, que regula l'entitat, en el qual s'estableix que aquest organisme té per funció l'elaboració anual de l'informe sobre l'estat de la cultura i de les arts de Catalunya. Aquest document fou aprovat pel Plenari del CoNCA el 3 de novembre de 2017

Podeu descarregar la versió electrònica d'aquest informe complet a: conca.gencat.cat

LA CULTURA, EIX DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES

Estat de la cultura i de les arts 05_2017

El darrer informe anual sobre l'estat de la cultura i de les arts incloïa una aproximació quantitativa a la percepció que tenen els professionals del sector cultural sobre les polítiques culturals que desenvolupen les diferents administracions catalanes: http://conca.gencat.cat/ca/detall/publicacio/pub_informe_anual-2016.

Amb motiu de l'elaboració de l'informe d'enguany i amb la voluntat d'ampliar el coneixement sobre l'opinió que el sector cultural té de l'acció del Departament de Cultura, s'han dut a terme un total de set taules de treball integrades per diferents perfils professionals: creadors i artistes, associacions representatives, responsables dels grans equipaments nacionals i agents que treballen al territori, tant en l'Administració local com en equipaments territorials o en projectes culturals rellevants. Partint dels principals aspectes sorgits de l'enquesta de l'any anterior, en aquestes taules s'ha aprofundit en l'acció de les polítiques culturals impulsades pel Departament de Cultura.

A continuació, s'inclou una síntesi dels aspectes debatuts i les recomanacions que n'han sorgit.

1. Centralitat de la cultura en les polítiques públiques

La cultura no es troba prou present en les prioritats dels dirigents polítics de Catalunya i no es té en compte el seu potencial com a element vertebrador de la societat i com a eina de desenvolupament social i econòmic d'un territori.

Sovint les accions dutes a terme pel Departament de Cultura són massa dependents d'estratègies polítiques conjunturals a curt termini. Històricament, l'acció d'aquest s'ha realitzat amb recursos insuficients i de manera massa aïllada respecte d'altres àmbits d'actuació pública —principalment educació, benestar social, mitjans de comunicació o empresa—, amb els quals s'hauria d'interactuar de forma natural per afrontar els reptes que suposa la complexitat de la societat actual.

- És d'una importància cabdal l'existència d'una estratègia política que situï el fet cultural i artístic en l'espai central que li pertoca en el país. Es reclama un consens polític al voltant de la cultura del nostre país; per tant, s'han de sumar esforços per aconseguir un Acord Nacional de Cultura que reivindicui el paper important que ha de tenir el fet artístic i cultural a Catalunya i que permeti tenir una visió compartida de la política cultural més enllà dels mandats polítics.
- Es recomana al Departament de Cultura que realitzi una planificació estratègica que serveixi de full de ruta en la política cultural que cal seguir, que posicioni els grans objectius nacionals en l'àmbit cultural i que assenyali terminis i recursos disponibles per aconseguir-los.

2. Suport públic de la cultura

La precària situació econòmica de la darrera dècada i els canvis de direcció en l'acció desenvolupada pel Departament de Cultura han tensionat el teixit cultural i artístic del país, i l'han portat a una situació de mínims que costarà de revertir.

En un context de reducció de recursos públics a la cultura durant els anys més aguts de la crisi, s'ha fet més indispensable que mai avançar en un sistema basat en els incentius fiscals que actuï en quatre línies de millora: incrementar els incentius de les aportacions privades a l'activitat cultural, definir el marc fiscal del finançament participatiu, impulsar el consum cultural amb la bonificació i millorar la inversió dels sectors més industrialitzats.

Evidentment, sorgeixen dubtes sobre la capacitat del sector públic per construir un sistema d'incentius fiscals que augmenti els recursos sense que això repercuteixi en les actuals ajudes que rep la cultura, però també sorgeixen dubtes referents a la capacitat del sector cultural per encarar aquests canvis: estan les institucions culturals preparades per competir en l'obtenció d'uns recursos que els agents privats destinaran sota criteris personals? Quines implicacions tindran aquests canvis pel que fa a governança? Com respondrà la societat a aquests incentius? Com s'assegurà la distribució social dels recursos?

Un país que es descriu objectivament amb els valors de la creació, l'art i el patrimoni, ha de ser conscient que la inversió en cultura és clau per al progrés de la societat, encara que sigui d'una manera molts cops intangible.

- Cal reclamar un cop més que el 2 % del pressupost de la Generalitat sigui destinat a l'àmbit de la cultura. Assolir aquest percentatge suposaria que la despesa pública total en cultura a Catalunya s'incrementaria dels 116 a 216 euros per habitant, una xifra que ens situaria a nivells similars als dels Països Baixos o Finlàndia.
- S'ha de demanar a les elits públiques la construcció d'un entorn estable a nivell fiscal, també legal, que millori la difícil tasca de finançar les arts i la cultura, un sector que pateix una incertesa permanent i que és molt sensible a qualsevol alteració del marc jurídic i fiscal.
- En el context d'eficiència i eficàcia recomanable en qualsevol projecte, és molt important que el finançament de la cultura es vinculi definitivament a la viabilitat dels seus projectes, tant si aquesta és mesurada en termes exclusivament econòmics com si s'hi inclou una valoració en termes de retorn social.
- Cal que tots els projectes amb suport públic compleixin les normes de transparència, tant en la proposta com en l'execució, però també les han de complir les polítiques públiques, que han d'abandonar l'arbitrarietat en l'assignació de recursos públics i fer públics els resultats aconseguits i els objectius assolits.

3. Drets dels treballadors de la cultura

La diagnosi i reflexió que va encetar el CoNCA l'any 2014 ha generat un ampli consens entre els diferents col·lectius culturals implicats. Per això, ara és el moment que l'anomenat Estatut de l'artista passi definitivament a un estadi legislatiu per disposar, com més aviat millor, d'un marc legal que ajudi a construir un entorn digne per al desenvolupament de les professions vinculades amb la cultura.

El CoNCA dona la benvinguda a la creació d'una subcomissió de treball al Congrés dels Diputats per impulsar la redacció d'una llei específica per als treballadors de la cultura, però adverteix del perill que corre un text com aquest de quedar-se en grans declaracions d'intencions que després no tenen una aplicació pràctica en el dia a dia dels treballadors culturals.

- Avançar en els drets laborals dels treballadors de la cultura ha d'anar en paral·lel a l'estímul del sector, actualment en situació de mínims. És prioritari, doncs, crear circuits d'exhibició estables, generar demanda i impulsar iniciatives que creïn llocs de treball perquè aquesta normativa que es reclama tingui on aplicar-se.
- Cal combatre la precarietat en la qual es troba actualment el sector cultural. Per tant, és necessari treballar conjuntament amb totes les parts implicades per a l'impuls d'una legislació justa i apropiada per als oficis culturals. Mentrestant, no es pot deixar d'avançar puntualment amb actuacions en els àmbits més urgents, tal com es va preveure en el document *36 propostes per a la millora de la condició professional en el món de la cultura*, publicat pel CoNCA.

4. Educació i cultura

Preocupa el fet que l'educació artística cada cop tingui menys rellevància en el currículum escolar i és un error de pes l'allunyament actual entre la cultura i l'educació, ja que es tracta de dues dimensions primordials per assegurar una societat més culta, crítica, i amb capacitat de decisió i de participació social.

L'educació com a ascensor social genera equitat i cohesió, i és una eina bàsica per reduir les desigualtats de classe i incidir en la meritocràcia com a base d'una societat preparada per competir dins el món contemporani. Per tant, en l'àmbit cultural no es pot focalitzar l'acció educativa com una eina vinculada únicament a la creació de «nous públics» culturals. És més importat incidir en l'impuls d'una societat activa, involucrada en el fet cultural i artístic, sobre la base de la igualtat d'oportunitats de tota la seva ciutadania.

- S'ha d'insistir en la necessitat que el Departament de Cultura i el Departament d'Ensenyament col·laborin per garantir l'accés a la cultura, que és el que ha d'incidir en la igualtat d'oportunitats i possibilitar l'ascensor social. Una visió de l'educació sense incloure la cultura és incompleta, però una visió de la cultura que no inclogui l'educació no serà capaç de donar resposta a la complexitat del món actual.
- És necessària una ordenació dels ensenyaments artístics de caràcter professional que posi fi a la desregulació actual. Aquest fet és important de cara a dotar de professionalització el sector cultural i regular la seva oferta educativa.
- S'ha d'avançar en la creació del mapa d'ensenyaments no formals ni reglats per potenciar i estructurar tota l'activitat que es realitza arreu del territori català amb l'objectiu de posar valor i reconèixer el potencial existent.
- Cal fomentar l'àmbit educatiu dels equipaments i projectes culturals amb l'objectiu d'aconseguir un major apropament de la ciutadania al fet cultural.
- Cal promoure entre l'alumnat la participació en experiències artístiques i creatives amb un o diversos artistes, com a factor bàsic per a la comprensió de la disciplina artística, i permetre l'accés universal al fet cultural, en igualtat de condicions, per a tota la població.

5. Internacionalització

La cultura entesa com un conjunt de valors, costums i creences ha estat l'eix vertebrador de la convivència de totes les societats humanes i representa el principal tret d'identitat dels diferents col·lectius que al llarg de la història s'han anat conformant com a pobles. Malgrat això, en l'actual món global, hi ha qui afirmaria que totes les cultures estan contaminades a causa de la convivència de realitats pròpies i manllevades que distorsionen identitats i que en ocasions poden provocar tensions i confusió. Aquesta amalgama cultural, ben gestionada, pot derivar en riquesa intel·lectual i creativa, en progrés i futur, i ajudar a superar visions excessivament localistes, que acostumen a ser la principal font d'incomprensions i disputes entre comunitats.

Internacionalitzar la cultura implica divulgar l'art i el coneixement, més enllà de les fronteres que limiten el territori on es produeixen, però també suposa establir un diàleg constant i interactiu amb altres realitats culturals amb l'objectiu d'aconseguir un enriquiment individual i col·lectiu del sector creatiu i de tota la societat, a través de l'intercanvi creatiu i artístic. Les propostes locals de qualitat són una contribució a la diversitat global.

És important que aquest impuls internacional de la cultura catalana no oblidí el reconeixement a casa nostra. Per ser un referent artísticament i culturalment fora de les nostres fronteres, és necessari que els autors i creadors siguin reconeguts internament.

- Es valoren positivament els esforços que es fan des de l'Institut Ramon Llull per situar internacionalment la cultura i la creativitat catalana. Es demana seguir treballant per desenvolupar espais de trobada que incrementin l'encara precària difusió internacional de les creacions catalanes. En aquest sentit, cal destinar més recursos als intercanvis internacionals d'artistes, amb el doble objectiu d'enriquiment del teixit local que comparteix visions i coneixements amb els artistes que fan una estada a casa nostra i de generar possibilitats per als artistes locals en programes d'intercanvi internacional als quals s'acullin els equipaments catalans.
- El talent i la creativitat del país s'han d'exportar des de l'excel·lència i la qualitat per difondre i enriquir la cultura pròpia, de la mateixa manera que s'han de facilitar els intercanvis amb el talent de fora.
- Cal millorar el potencial dels agents culturals catalans perquè tinguin capacitat per establir contactes amb agents d'altres contrades a fi de facilitar intercanvis i col·laboracions.

6. Difusió de la cultura

Per fer accessibles el coneixement i la cultura és necessari difondre'ls. Tanmateix, no estem únicament davant d'un repte comunicatiu, sinó que la difusió de la cultura té una dimensió superior vinculada a la millora del nivell cultural de la ciutadania. Així doncs, es tracta d'una tasca complexa amb responsabilitats compartides entre tots els agents que intervenen en l'àmbit cultural, educatiu i de la comunicació. La bona coordinació entre les accions que cadascun d'ells realitzi serà bàsica per arribar al màxim nombre de ciutadans.

Hi ha tres aspectes que cal destacar respecte a la difusió de la cultura: a) la poca atenció d'alguns mitjans de titularitat pública cap a la cultura, que es percep com una mostra de desconfiança des de la mateixa Administració envers la cultura del país, b) la revolució de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), que genera nous canals de comunicació i difusió amb un impacte més directe i personalitzat, i c) la necessària ampliació dels públics de la cultura per assegurar una regeneració contínua del perfil dels usuaris de cultura.

- S'han d'establir estratègies per promoure la comunicació de l'activitat cultural de Catalunya amb la utilització àmplia de les tecnologies de la informació i de la comunicació, amb una especial atenció als públics més joves.
- Cal augmentar els espais dedicats a la cultura i a les diferents manifestacions artístiques en els mitjans de comunicació públics. En aquest sentit, el treball amb la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals i amb les televisions locals (XAL, BTV, etc.) és necessari per reflectir el nivell cultural i artístic del país.
- Cal recuperar el paper del prescriptor cultural com a figura implicada en la difusió de les arts i la cultura.
- És necessari crear sinergies entre tots els equipaments culturals per desenvolupar sistemes de gestió de públics que millorin la informació que reben els ciutadans de les activitats promogudes pels agents culturals que operen en el territori.

7. Territori

El desenvolupament de la política arreu del territori ha de comptar necessàriament amb la intervenció de l'Administració local, conformada per diputacions, consells comarcals i municipis; un complex mapa d'agents sovint amb interessos contraposats i visions dispars.

Ahora que es fa palès el baix nivell de cooperació entre la Generalitat i l'Administració local, es reconeixen les diputacions com a administracions proactives en el desenvolupament cultural local, mentre que als consells comarcals se'ls ha deixat un paper força residual, tant per les competències rebudes com pels recursos de què disposen.

- La intervenció de la Generalitat de Catalunya en referència al territori ha de perseguir el reequilibri de les desigualtats i el suport i coordinació de les iniciatives existents per millorar-ne el resultat. En aquest sentit, cal que el paper dels Serveis Territorials de Cultura, connectats amb els corrents més vius i innovadors, sigui cabdal per a la gestió de la intricada realitat cultural del territori català.
- Cal tenir present l'excepcionalitat d'un territori com a base per generar dinàmiques culturals prou atractives i diferenciades que ajudin a singularitzar i posar en valor una activitat cultural i l'entorn on es realitza.
- És indispensable augmentar la cooperació entre administracions com un element clau per desenvolupar una política cultural efectiva arreu del territori i amb una voluntat clara de vertebrar la rica realitat cultural del nostre país i donar-hi suport.
- S'ha de millorar l'acció cultural dels ajuntaments més petits dotant els consells comarcals de recursos econòmics, tècnics i humans perquè aquests tinguin capacitat operativa per realitzar activitats culturals en les poblacions que no disposen de tècnics propis.
- Les administracions públiques locals han d'apostar per mantenir una activitat cultural continuada deixant de banda les propostes estiuenques, que sovint responen més als interessos turístics de la zona que a les necessitats culturals de la ciutadania.

- L'existència d'una llarga tradició associativa a Catalunya al voltant de la cultura i de les arts és una oportunitat que s'ha d'aprofitar i impulsar. La proximitat de les institucions associatives a la ciutadania i el treball voluntari dels seus membres fan d'aquestes entitats uns agents molt actius a l'hora de generar i divulgar l'activitat artística i creativa.
- La diversitat d'agents que cooperen arreu del territori s'ha d'ordenar a través de xarxes transversals que permetin crear sinergies en el context, sumant esforços, eliminant duplicitats i evitant exclusions.

8. Equipaments culturals públics d'àmbit nacional

En un marc ordenat d'actuació, els equipaments públics culturals d'àmbit nacional assumeixen la responsabilitat d'encapçalar el desenvolupament concret d'un sector o d'un àmbit d'actuació, un paper que, en termes generals, han assumit clarament la resta d'agents del sector i que ha estat acceptat per aquests, si bé no sempre han rebut el suport necessari per realitzar les tasques que aquest encàrrec els suposa.

Els equipaments estan al servei de la ciutadania i, per tant, la seva actuació ha de tenir com a objectiu principal ser d'utilitat a la societat que els ha creat. Per aconseguir-ho, hi ha dues línies de treball que cap d'ells pot oblidar: a) desenvolupar accions educatives que abracin tota la ciutadania amb l'objectiu de fomentar l'interès per l'art i la cultura i facilitar la comprensió i el gaudi dels continguts que l'equipament custodia i/o genera; b) anar més enllà de l'espai físic dels edificis on estan ubicats i interactuar amb la ciutadania en espais no convencionals, alhora que s'han de convertir en espai d'acollida d'iniciatives alienes que ajuden a entendre què està passant en la societat i aporten un sentit més comunitari de la creació i de la pràctica artística.

La concentració dels equipaments nacionals a la ciutat de Barcelona és un error històric que respon a una visió centralista de la cultura i estableix diferències considerables entre territoris. La situació actual és difícil de revertir, però s'han de buscar sistemes que compensin la dificultat d'accés a la cultura que aquest mapa d'equipaments ha provocat en una part de la ciutadania.

- Per tal que els equipaments nacionals puguin desplegar tot el seu potencial, és necessària una aposta decidida de la política cultural per apropar la cultura al conjunt del territori i despertar l'interès dels ciutadans pel fet cultural.
- S'han de facilitar instruments que millorin la seva feina —eines fiscals i jurídiques— i, sobretot, establir un model de governança efectiu i adequat a cada equipament, que permeti una definició més clara del paper de cadascun.
- Cal millorar els recursos econòmics, però també tècnics i humans, per permetre realitzar tot allò que l'encàrrec públic demana.

Col·laboracions externes

Amb l'objectiu d'impulsar la reflexió i el debat sobre diferents aspectes que afecten la gestió de la cultura i de les arts, l'informe anual del CoNCA incorpora la mirada de col·laboradors externs sobre diferents reptes que se'ls planteja. Enguany s'ha volgut centrar aquest apartat en aspectes referents a la comunicació i difusió en l'àmbit cultural.

- **Personal branding. Artistes, gestió cultural i la seva humanització a través de les eines digitals.** Helena Casas, consultora i docent de màrqueting digital i *personal branding*

Tot i que l'artista sempre ha estat reconegut com a estendard de les seves pròpies obres, el moment actual obliga a gestionar l'entorn virtual per aconseguir una major visibilitat. El text explica com el millor aprofitament de les eines digitals pot ajudar artistes i organitzacions culturals a generar una «marca personal» que els asseguri la visibilitat digital que requereix la seva proposta cultural.

- **Màrqueting i desenvolupament de públics culturals.** Jaume Colomer, consultor especialitzat en màrqueting, Bissap Consulting SL

Hi ha qui considera que l'aplicació de les eines de màrqueting en els béns i serveis culturals no es pot fer de la mateixa manera que en altres béns i serveis de gran consum a causa del valor públic i la naturalesa simbòlica dels béns culturals i per com es desenvolupen els processos de creació. El text revisa els diferents posicionaments i es pregunta si cal definir un model específic de màrqueting de les arts i la cultura

- **Èxits i mancances de la batalla analògica.** Àlex Gutiérrez, periodista del diari *Ara*, director fundador dels portals Comunicació21 i Cultura21, i de la revista *Benzina*.

La cultura catalana i els mitjans de comunicació públics d'aquest país són dos germans no gaire ben avinguts. La primera seria el germà petit que reclama sempre més atenció, mentre que el germà gran considera que ja li'n dóna prou. En el text, l'autor dibuixa la interrelació existent entre cultura i mitjans de comunicació a Catalunya per acabar suggerint set propostes per arribar a la desitjada concòrdia familiar.

- **El tret de sortida de la web 4.0 i la promoció cultural.** Montserrat Peñarroya, directora a 3Isic – Institut Internacional per a la Investigació de la Societat de la Informació i el Coneixement.

El 2016 ha estat un any de grans canvis a la xarxa. Quan tot just enteníem el que comporta la web 2.0, ens vam trobar amb el mòbil a la mà immersos en el web 3.0 i, sense adonar-nos-en, ja s'albira el web 4.0: una internet en què les màquines entenen els humans i s'entenen entre elles. En aquest article es tracten aquests canvis i com es poden adaptar les empreses culturals a les noves estratègies digitals.

- **Com ser més eficients a l'hora de comunicar amb els nostres públics.** Pepe Zapata, gestor cultural, director de Comunicació, Màrqueting i Públics del Grup Focus.

L'art i la cultura parlen de nosaltres com a individus i com a col·lectiu. En paral·lel, la comunicació constitueix uns dels actes més distintius dels éssers humans. En aquest text es desglossen els ítems més destacats que intervenen en la comunicació envers els públics de la cultura, acompanyats d'instruments, eines, recursos i preguntes que poden ajudar a optimitzar tot aquest procés.

**Generalitat
de Catalunya**

Co NC A

Consell Nacional
de la Cultura i de les Arts